

KAKO SE ZLOSTAVLJANJE MALOLJETNIKA I RANJIVIH U CRVKI TIČE SVIH PRIPADNIKA CRKVE?

Daniel J. Fleming-James F. Keenan, SJ-Hans Zollner, SJ (eds), *Doing theology and theological ethics in the face of abuse crisis*, Eugene, Oregon 2023, 374 str.

Studioznom čitanju ove knjige privukla su me imena trojice urednika, zatim pozivanje suradnika na ekleziologiju Drugog vatikanskog sabora te na dokumente pape Franje.

Urednici i metodologija

Od trojice urednika Fleming je vjernik laik, ravnatelj St. Vicent's Health Australia i profesor etike na Medicinskom fakultetu Notre Dame u Australiji, Keenan je američki isusovac i profesor etike na Boston College, SAD, Zollner njemački isusovac koji na Gregoriani u Rimu predaje na Institutu za antropologiju. Nakon uvoda urednikā kojim ukratko najavljuju pojedinog autora i njegovu temu (str. 1-10), Zbornik sadrži 22 priloga autora iz 14 zemalja koji se bave etikom, pastoralom, ekleziologijom, sociologijom, psihologijom i pedijatrijom. U svakome od ovih priloga autori donose podatke i sugestije o liječenju žrtava i počinitelja seksualnog zlostavljanja u Crkvi nad maloljetnicima i ranjivim oso-

bama, služeći se dostupnim podacima iz svoje zemlje ili kontinenta. U bilješkama upućuju na tiskane i elektronske tekstove iz kojih su preuzimali podatke. Te bilješke služe ujedno za popis literature koja nije posebno navedena na kraju knjige. Urednici zahvaljuju u uvodnoj napomeni Jessici Saeli što je dotjerala engleski autora kojima taj jezik nije materinski. Iz predgovora urednika i priloga pojedinih autora razvidno je kako smatraju važnim upoznati katoličke vjernike s problemom seksualnog zlostavljanja maloljetnika i nemoćnih osoba u crkvenim institucijama te predlažu traganje za novom teologijom prezbiterske službe i redovničkog apostolata. Za razliku od pojedinih vjernika i svećenika koji znaju da je taj problem postojao i prije u Crkvi te smatraju da mu ne bi trebalo pridavati posebnu pozornost, ovi autori ukazuju na državne presude u prilog žrtvama zlostavljanja i vide hitnost vjerodostojnog svjedočenja Crkve o Kristu kao zaštitniku i prijatelju zlostavljanih.

Urednici na kraju svakog priloga donos kratke informacije o dotičnom suradniku, ali nisu smatrali važnim spomenuti jesu li svećenici, redovničke osobe ili vjernici laici. Ja sam ovo smatrao važnim dopuniti iz elektronskih podataka o njima, jer vrijednost njihovih spoznaja i prijedloga izlazi također iz njihov osobnog iskustva područja djelovanja.

Suradnici i teme

1) Michelle Becka, moralna teologinja u Würzburgu koja proučava ljudska prava i socijalnu etiku, obradila je temu: „Seksualno zlostavljanje u Crkvi i nasilje nad ranjivom osobom“ (11-25). Priznaje da piše iz perspektive Europe i posebno Njemačke te žali što se u raspravama o seksualnom zlostavljanju ne poklanja dostatna pozornost strukturalnim uzrocima. Polazi od prihvaćenog uvjerenja da je čovjek individualna osoba i socijalno biće te da su u njemu isprepleteni individualnost i socijalnost. Ovisnost od drugih čini nas ranjivima i zato smo svi ranjiva bića. Raduje se učenju Drugog vatikanskog da seksualnost obuhvaća osobne odnose međusobne ljubavi (GS 49), a seksualni zlostavljači preokreću žrtvu u osobni objekt te izrabljuju njezinu ranjivost. Žali što saborska teologija o svećeništvu kao služenju nije ozbiljno zaživjela. Zato „kontrolu vlasti treba institucionalizirati podjelom ovlaštenja, sudjelovanjem laika, transparentnošću i institucionaliziranim kontrolnim tijelima“ (22). Treba davati priliku žrtvama da u nastavcima govore što su pretrpjeli, a odgovorni trebaju o tome izdati prikladne smjernice

2) Carolina Montero Orphanopulos, udana vjernica koja ima magisterij iz bioetike i doktorat iz moralne teologije s disertacijom o humanijoj etici temeljenoj na ranji-

vosti ljudskih osoba, izložila je temu „Ranjivost, zlostavljanje u Crkvi i ‘ranjivi odrasli’“ (26-39). Izriče pohvalu papi Franji što je god. 2021. odredio precizaciju kanona 1398 § 1 u Zakoniku crkvenog prava o ranjivim odraslima nad kojima se vrši nasilje dok su u stanju fizičke ili mentalne ovisnosti. Smatra da je etičko-antropološka ranjivost univerzalna ljudska crta vezana uz ljudsku tjelesnost. Svi smo u mogućnosti da budemo ranjeni i zato bi nas to trebalo humanizirati: „Istina je da smo uvijek ranjivi, potencijalno izloženi mogućnosti da budemo povrijeđeni i da volimo“ (33). Budući da je Crkva i ljudska institucija, u njoj postoje mogućnosti zlostavljanja. Zato trebamo štiti fizički, emocionalni i moralni integritet ljudskih osoba, posebno onih koje su u situacijama veće ranjivosti. Ipak, izraz „vulnerable adults – ranjivi odrasli“ nije sretan zato što može pogodovati paternalizmu i povećavati opasnost zlorababa. „Zbog sadašnje strukture institucionalne Crkve, nažalost je prošireno ne-seksualno zlostavljanje a trgovi se protežu u traume, poniženja, patnju i prezir prema neshvatljivoj subjektivnosti svakog ljudskog bića. To nisu tek autoritarni ili narcistički postupci onih koji krivo shvaćaju autoritet niti ih čine samo ‘loše jabuke’ unutar crkvene zajednice. Očituju sistemsku dinamiku koja se uvlači u naše organizacijske strukture, naše načine kako se odnosimo jedni prema drugima te na

naše shvaćanje kako bismo trebali odgovarati na ono što pod krinkom sakralnosti kalja institucionalni *etos* te produljuje nasilja i zlostavljanja“ (38).

3) Dawn Eden Goldstein je rođena u židovskoj obitelji u SAD, kao djevojka napustila vjeru obitelji, u dobi od 31 godine postala katolkinja, doktorirala god. 2007. katoličku teologiju temom o vrijednosti patnje. U ovom zborniku obradila je temu: „Teologija zakazivanja Johna Navonea, DI, i njezina važnost za duhovnost pape Franje u svjetlu crkvenog poslanja među žrtvama nasilja“ (40-57). John Navone (1930.-2016.) bio je profesor na Gregoriani koji se kao umirovljenik povukao u svoju provinciju Oregon, SAD, i nastavio plodno pisati. Autorica ističe kako je papa Franjo kao isusovac ugradio u svoju teologiju Navoneovo vrednovanje ljudske patnje koje isusovci izvlače iz knjižice *Duhovnih vježba* svoga utemeljitelja. Sv. Ignacije potiče kršćane da svoj identitet utemeljuju u Kristu raspetom, da moleći „Dušo Kristova posveti me“ svoje rane skrivaju u Kristove i tako duhovno ozdravljaju. Takva duhovnost nazire se i u molitvi „Suscipe Domine“ koja ima euharistijsko obilježje. Papa isusovac poziva na proživljavanje Božje ljubavi ističući da je Krist svojom patnjom uzdigao ljudsku ogorčenost U svojoj Poruci za 22. Svjetski dan bolesnih od 6. prosinca 2013. i drugim porukama ovaj papa naglašava kako po Isusovoj

nasilnoj smrti i uskrснуću Bog daje snagu da izdržimo svoja poniženja, ozljede i smrt. Ovdje ulazi biblijski pojam sjećanja ili spomena (Lk 24,8-9). Žene se trebaju sjećati Isusovih djela i života. Takva „teologija neuspjeha ili promašaja“ suprotstavlja se minimiziranju Isusove ljudskost i povijesnosti, tendencijama neodoketizma (str. 53). Zato je naš stav prema tako razumljenom promašaju „odraz stupnja do kojega nadilazimo sebe u Kristu“ (55). U Franjinu tumačenju zgrade iz Emausa da je Isus doista živ i da putuje s nama autorica vidi utjecaj Navonea. Ona to povezuje s učenjem Sabora o Kristu kao novom čovjeku (GS 22). U tom duhu autorica zaključuje: „Ne mogu izbrisati rane koje sam zadobila od zlostavljanja što sam ga podnijela. Mogu, međutim, uz pomoć Božje milosti presložiti svoje rane tako da u njima ne prebiva više moć moga zlostavljača. Bog mi omogućuje sudioništvo u novom stvaranju same sebe, dajući mi snagu da gledam svoje slabosti kao prigode da se Božja moć očituje na meni“ (55).

4) Ronaldo Zacharias, svećenik i profesor moralne teologije u Brazilu, obradio je temu: „Hitnost uspostavljanja nove formativne kulture pred seksualnim skandalima u Katoličkoj crkvi“ (58-71). On razmišlja o zdravom seksualnom odgoju bogoslova i osoba u redovničkim kućama formacije, kako se ne bi produbljivale nastale rane i zlostavljači u Crkvi nastavljali svoje izopačene

pothvate. U ključne elemente takvog odgoja on ubraja:

- klerici i redovnici ne mogu ignorirati da su seksualna bića,
- seksualnost je sastavni dio osobnog identiteta, seksualna suzdržljivost i čistoća nisu isto,
- odabir celibata ili zavjetovane čistoće traži određenu sposobnost kandidata,
- kandidati trebaju integrirati svoje osjećaje, potrebe i želje,
- seksualna zrelost je dio ljudske zrelosti,
- klerici i redovničke osobe trebaju znati da nisu sve zloporabe posljedica patologije koja ranije nije bila ustanovljena,
- celibat i zavjetovana čistoća je poziv koji treba stalno živjeti,
- nužno je njegovati uravnotežen odnos prema Bogu i bližnjima,
- sadašnji klerici redovničke osobe odgajani su da budu elita Crkve, a taj bi mentalitet trebalo nadomjestiti crkvenom kulturom svjedočenja Božje ljubavi i milosrđa prema ranjivijima.

Crkva danas treba seksualno integrirane osobe u duhovnom zvanju koje znaju iskazivati solidarnost, milosrđe i sućut.

5) Stephanie Ann Puen je Filipinka kineskog porijekla, doktorirala je na isusovačkom Fordham University u New Yorku disertacijom o teološkoj i socijalnoj etici, istražuje etiku poslovanja te poslovnu etiku i katolički socijalni nauk. Profesoric je u Manili. U ovom zborni-

ku obradila je temu: „Odgovor na zloćudni problem seksualne krize zlostavljanja u razmišljanju o katoličkim crkvenim i organizacijskim strukturama“ (72-86). Polazi od konstatacije da dosadašnji pokušaji brzog i laganog rješavanja krize zbog seksualnog zlostavljanja u crkvenim institucijama nisu dali trajan ni siguran učinak. Zato predlaže promjene u organizacijskim strukturama Crkve. Traži strpljivo slušanje ozlijeđenih te uvažavanje njihovih glasova, uz izbjegavanje uobičajenih klopki. Citira tvrdnju Marie Collins koja je god. 2016. napustila Komisiju za zaštitu maloljetnika zato što je kod odgovornih u Crkvi naišla na kulturalni otpor koji izvire iz straha od promjena. Tvrdi: „Različiti glasovi, posebno glasovi žrtava i rubnih, mogu pridonijeti stvaranju alternativnih načina i katalizirati promjene u strukturama unutar Crkve radi potpore liječenju i pravdi“ (81). Tome se kod crkvenih služitelja protivi „mentalitet škripca“. Predlaže više rasprave s onima koji su „izvan kutije“. Zaključuje: „Dok će rasprostranjenost Katoličke crkve, prilagodljivost, različiti strahovi i brige koje su u pitanju činiti promjene vrlo teškima, jer ih dodatno kompliciraju kategorije grijeha i milosti, početak rasprave i dijaloga sa socijalnim i menadžerskim znanostima može ponuditi modele i alate crkvenom vodstvu za primjenu u popravljanju struktura i kulture unutar Katoličke crkve“ (85-86).

6) Nigerijski svećenik Idara Otu, koji je doktorirao dogmatsku teologiju u Torontu a sada predaje na National Missionary Seminary of St. Paul, Abuja, Nigeria, obradio je temu: „Zaštita djece u Crkvi kao Božjoj obitelji“ oslanjajući se na objavljene podatke u afričkim biskupijama i zemljama (87-105). U uvodu se žali na kulturu zanemarivanja i šutnje te skreće pozornost na ulogu djece u afričkoj obitelji i Crkvi. Prema staroj afričkoj kulturi roditelji vole djecu kao Božji dar i svjesni su zahtjevnosti pri odgoju, u duhu poslovice: „Potrebno je cijelo selo da se podigne jedno dijete!“ Žali što je u Afriku prodrlo utilitarističko vrednovanje djece pri kojemu djeca bivaju prisiljavana da zarađuju, bivaju otimana ili silom pretvarana u vojnike. Kao afrički svećenik pozdravlja Konvenciju UN o pravima djeteta iz god. 1989. koja djeci garantira pravo preživljavanja, razvoja te zaštite od zlostavljanja i eksploatacije. O seksualnom zlostavljanju maloljetnika iznosi podatke iz Gane, Južne Afrike, Nigerije te navodi pozive pape Franje u novijim dokumentima. Hvali BK Nigerije za „Smjernice o procesuiranju slučajeva seksualnog zlostavljanja maloljetnika i ranjivih odraslih“ iz god. 2017. S papom Franjom žali što su crkveni poglavari ponekad zataškavali zločine svojih pripadnika. Traži ugrađivanje obitelji u katoličku ekleziologiju, uvjeren da je Crkva Božja obitelj zauzeta za pomirenje, pravdu i mir. U duhu 1

Kor 12,26 ističe da je vapaj zlostavljane djece vapaj Crkve. Trajni uzor vjerničke brige za djecu je Isus (Mt 18,6). S radošću podupire obiteljsku ekleziologiju kako je formulira afrički teolog Elochukwu Uzukwu u *A Listening Church: Autonomy and Communion in African Churches* (Orbis Books, New York 2006). Traži da biskupske konferencije pojedinih zemalja u Africi ustanove tijela koja će saslušavati iskaze žrtava i kažnjavati zlostavljače, kako bi svi učili iz pogrešaka a ne ponavljali ih.

7) Štefan Novotný, profesor Novoga zavjeta i rektor Bogoslovnog sjemeništa u Košicama, Slovačka, obradio je temu: „Vlast ili ministrij? Novi izazovi za formiranje svećenika kao odgovor na dvostruku krizu u Katoličkoj crkvi“ (106-121). Kao bibličar počinje od muke Isusove u kanonskim evanđeljima gdje je Isus predstavljen kao nevini patnik koji nositelje vlasti nadahnjuje na služenje potrebnima. Zatim analizira novije smjernice katoličkog učiteljstva o formiranju kandidata na prezbitersku službu prema kojima „budući svećenik treba težiti da razvije u sebi uravnoteženu i zrelu sposobnost uspostavljanja odnosa s bližnjima“ (111). Donosi pregled istražnih postupaka protiv zlostavljača u Australiji, Njemačkoj, Francuskoj i Slovačkoj. Kako u Slovačkoj postoje i grkokatolički kandidati za svećenike, objavljena je god. 2017. studija o problemima u oba zavoda za odgoj bogoslova prema kojoj

bi kandidati vjeru upijenu u obitelji trebali tokom pripreve internalizirati i osobno se odlučiti za zvanje koje odabiru. Pozitivno vrednuje djelovanje i pisanje Tomaša Halika koji strpljivo sluša žrtve zloporabe i predlaže „ministerij slušanja“.

8) Marcus Mescher, koji je profesor etike na Xavier University in Cincinnati, Ohio te istražuje kršćansku ljubav kao prakticiranje solidarnosti, obradio je temu: „Kleričko zlostavljanje kao moralna povreda: sučeljavanje s Crkvom koja je ranjena i ranjava“ (122-139). Prema njemu, seksualno zlostavljanje je izdaja izvršitelja zakonite vlasti u Crkvi, moralna katastrofa prouzročena zloporabom svetog povjerenja. Kod žrtava uništava sliku o samome sebi i ostavlja trajni ožiljak. Ona donosi zbrku moralnog shvaćanja i ljudskog razumijevanja. Umanjuje sposobnost brige za samoga sebe, oštećuje ljudske odnose i dovodi do grotesknog ponašanja zlostavljača. Ističe kako pri procjenjivanju moralno ranjene Crkve trebamo izbjegavati okrivljivanje samih žrtava. „U svjetlu moralne povrede nazočne u Katoličkoj crkvi koju prouzročuje kler, seksualnog zlostavljanja i skrivanja toga od strane crkvenih poglavara, kao i snažnog učenje Crkve o savjesti, katolički etičari su dužni i dorasli da doprinose i rješavaju ta pitanja o moralnoj povredi u Crkvi i izvan Crkve“ (129). Dosada objavljeni izvještaji iz različitih zemalja

pokazuju da su crkveni poglavari štitili počinitelje, ignorirali ili odbacivali optužbe kao nedokazana sumnjičenja: „Lišiti vjernike istine znači umrtvljivati moralnu savjest... Oni koji zlostavljane okrivljuju za ocrnjivanje klera ili Crkve, koji nabacuju sumnje na kazivanja žrtava ili ih ne dodiruju doživljaji žrtava svi pokazuju nedovoljno formiranu savjest zbog propusta pojedinaca, zajednice i institucije“ (131-132). Svi se trebamo pitati kakvi smo bližnji i kako iskazujemo solidarnost sa žrtvama. Moralna ranjenost nanosi otekline prema unutra i prema vani. S Thomasom Mertonom tvrdi da prihvaćanje duhovne ranjenosti predstavlja početak liječenja. Iscjeljenje je čin zajednice. Za iscjeljenje moralno ranjene Crkve potrebni su postupci duhovne njege, posttraumatskog rasta i pomirenja. Liturgijski obredi nude vrednote drugačije od kliničkog liječenja. Crkva se treba suočiti s promašajima ispravnog formiranja savjesti te biti pažljivija i osjetljivija na opresivno vršenje vlasti, radeći s ljubavlju na restaurativnoj pravdi i sprečavanju novih nasilja.

9) Temu „Da li je podlaganje Božji plan? Duhovno zlostavljanje redovnica“ obradili su novozelandska katolička dogmatičarka Rocío Figueroa i David Tombs koji je anglikanski teolog na Novom Zelandu (140-157). Obraduju rezultate istraživanja o šest bivših redovnica nove družbe „Službenice Božjeg plana“ u

četiri južnoameričke države koje su zbog maltretiranja od strane poglavarica napustile redovništvo. Družbu je utemeljio Luis Fernando Figari god. 1998. ali mu je Sveta Stolica god 2017. zabranila svaki kontakt sa zajednicama ovih redovnica. Družbu napustilo je 30 članica, ali je samo šest bivših pristalo na suradnju s ovo dvoje teoloških istražitelja. Članicama je isticano kako se njih ništa ne pita, jer je mjesna poglavarica namjesnica Boga. Prigodom telefonskog razgovora članica s rodbinom, poglavarica je tražila da razgovori budu uključeni na samostanski razglas. Ovakvo postupanje s članicama ovi proučavatelji nazivaju duhovnim zlostavljanjem koje pogoduje drugim oblicima zlostavljanja.

10) Nigerijska redovnica Anthonia Bolanlo Ojo, koja je doktorirala moralnu teologiju s naglaskom na socijalnoj etici na Catholic Institute of West Africa u Port Harcourt, Nigerija, obradila je temu: „Seksualno zlostavljanje: moralno-teološki odgovor na prava djece“ (158-175). Ona se žali na „kulturu šutnje“ u Africi te navodi podatke o seksualnom zlostavljanju djece kao „globalno raširenoj pojavi“. Navodi tragičan slučaj 13 godišnje djevojčice u Nigeriji koju su silovali oženjen muškarac i njegov odrasli sin. Žali što u nekim afričkim zemljama pojedini roditelji prodaju svoju žensku djecu u brak, iz čega čita mentalitet da su djeca vlasništvo roditelja. Ukazuje kako su neke žrtve izrugivane što su prijavile policiji do-

življena nasilja: „Jedna velika kulturna forma koja utječe na programe prevencije je stigma da su tužiteljice ‘špijunkte’“ (165). Zato žrtve gube nadu u pravnu zaštitu, a istraživanja dokazuju da od stotine slučajeva optuženih njih 95% bivaju oslobođeni. „Postupak policije u prijavljenim slučajevima ponekad je obeshrabrio mnoge žrtve da pristupe. Žrtve smatraju da policija neće ništa poduzimati da obustavi seksualno nasilje. Tako većina počinitelja odlazi nekažnjena a žrtve su ponekad doživotno prepustene gorkim učenicima koji su uz to vezani“ (166). Navodeći Konvenciju o pravima djece, ona vidi potrebu da se doživljaji djece priznaju i vrednuju, a globalna bi zajednica trebala u ta prava ubrajati ne samo prehranu i zdravlje. Hvali zakone o široj zaštiti djece u nekim područjima Nigerije, ali žali što se oni ne vrše dosljedno. Seksualno nasilje instrumentalizira drugu osobu i onemogućuje odnose temeljene na povjerenju. Navodi novije dokumente katoličkog učiteljstva protiv zlostavljanja djece te ističe kako nisu dovoljni potezi vlade i pothvati oko izvršenja postojećih odredbi: „Potrebna su temeljita nastojanja obitelji i roditelja za sigurno okruženje djece i njihovo odrastanje bez straha. Crkva također, u svom poslanju da promiče dostojanstvo i prava ljudske osobe, dužna je štiti djecu od ozljeđivanja. Vlada i Crkva trebaju biti aktivniji u odgajanju djece, kako bi njihova prava poznavali i za njih se borili“ (174).

11) Daniel Bogner, oženjeni vjernik i otac troje djece, u Parizu je priredio disertaciju o učenju francuskog isusovca Michela de Corteau (1925.-1986.) čije je najutjecajnije djelo *The Practice of everyday life* (1980). Profesor je moralne teologije i teološke etike na Univerzitetu u Fribourgu. Zajedno s Markusom Zimmermannom priredio je *Towards a Critical Political Ethics. Catholic Ethics and Social Challenges*, (Würzburg 2020, 360 stranica). Ovdje je obradio temu: „Zajedničko hodanje: popravljaju li sinodalna Crkva poštivanje ljudskih prava?“ (176-194). U uvodu postavlja pitanje o preduvjetima da uspije sinodalni hod Crkve na koji potiče papa Franjo. Pozdravlja kao pozitivan hermeneutski preokret priznanje Biskupske konferencije Njemačke od 25. rujna 2018. da problem postoji, ali žali što u Crkvi ne postoji mehanizam za kontrolu vršitelja crkvene vlasti. Smatra da sinodalnost može postati katolički vid demokracije kao vladavine većine te uočava da papa Franjo upotrebljava sinodalnost kao doprinos obnovi zajedništva unutar Crkve: „Njegovo promicanje sinodalne Crkve je pozitivna kopija njegove kritike svih oblika klerikalizma“ kao arogantnog izvršavanja crkvene vlasti (180). Zalaganje za više sinodalnosti u Crkvi je odgovor na ozbiljnu krizu vjere i na zlostavljanja u Crkvi. U porukama njemačke (2018.) i francuske (2021.) Biskupske konferencije vidi

zdravo uočavanje „sistemskih faktora“ za seksualno nasilje u Crkvi: sakralnost kleričke uloge i sakralizirani oblici poštivanja klerika, opasno poimanje centralizirane vlasti, klerička međusobna lojalnost, bolesna tradicija, strukture koje pogoduju zlostavljanju: „Iskazivana sućut prema počiniteljima i zaštita klera bila je važnija od procesuiranja njihovih djela i uspostavljanja pravde. Kada institucija tako djeluje, time šalje signale potencijalnim počiniteljima“ (186). Sinodalnost je metafora o procesu koji traži individualne i kolektivne akcije te bi trebala omogućavati aktivno međusobno slušanje i dopuštati zdrave raznolikosti. S francuskim ekleziologom Yvesom Congarom upozorava da jedinstvo vjere ne smije biti uniformnost, jer bi razilaženja i kritike unutar Crkve trebali biti mogući. Međutim, dosada nema strukturalnog prostora za kritiku radi „mafioznih crkvenih spirala šutnje“ (191). Zato bi bilo potrebno nadići monarhističko razumijevanje službe zaređenih u Crkvi koje je zastarjelo sredstvo socijalne starine. Ne bi se radilo o tome da sinodalnost nadomjesti demokraciju nego da postane način sudjelovanja vjernika u zaštiti i promicanju temeljnih prava: „Stoga nam je hitno potrebno konstitucionalno raspravljanje unutar Crkve. Tek smo na početku!“ (194).

12) Tina Beattie odrasla je u Zambiji kao kći škotskih prezbiterija-

naca, udana je i majka četvero djece. God. 1986. prihvatila katolicizam. Doktorirala je god. 1998. temom o katoličkoj mariologiji novijeg vremena. Dorađenu disertaciju izdala je god. 2002. pod naslovom: *God's Mother. Eve's Advocate*. Iste godine izdala je djelo *New Catholic Feminism: Theology and Theory*. Uz mariologiju proučava katoličku seksualnu i reproduktivnu etiku. U ovom zborniku obradila je temu: „Teološke (de)formacije? Kriza seksualnog zlostavljanja u kontekstu zaručničke ekleziologije i teologije svećeništva“ (195-212). U uvodu žali što je poslije Sabora, pod utjecajem mariologije Hansa Ursa von Balthasara, prenačena tzv. nupcijalna ili zaručnička ekleziologija. Na njoj se temelji uvjerenje da je muškost zaređenih služitelja nužna za valjanost slavljenja euharistije i drugih sakramenata, na čemu je posebno inzistirao Ivan Pavao II. svojim tumačenjem Knjige postanka o ljudskom paru. Papa Franjo, u poslije-sinodalnoj pobudnici *Amoris laetitia* iz god. 2016. izvodi iz marijanskog i petrovskog elementa u Crkvi dokaz da ne bi bilo valjano ređenje žena u Crkvi (199). Pod utjecajem takvog gledanja, neki – čak i mladi – svećenici ističu svoju muškost pri obavljanju svećeničke službe. U takvoj ekleziologiji celibat rimokatoličkih svećenika tumači se kao bliže nasljedovanje Krista koji je zaručnik Crkve. Slaže se s Marie Keenan da ovakva ekleziologija ističe kler kao viši i svetiji stalež od laika.

U njoj se, nažalost, stvara i prostor za seksualno zlostavljanje maloljetnika i nemoćnih: „Bez sumnje postoje mnogi dobri svećenici koji drže odricanje propisano celibatom. Ali mnogi ne. Neki su diskretno upleteni u seksualne odnose, drugi postaju zlostavljači“ (203). Smatra da su tako žene vjernice držane u stanju pokornosti i mentalnog zarobljeništva, često uhvaćene u paukovu mrežu. Balthasar i drugi teolozi takve linije često napominju kako je ova zemaljska Crkva sveta i grešna, *casta meretrix*, i to dokazuju na temelju kritike starozavjetnih proroka Izraelu kao otpalom narodu Božjem, grešnici (Jr 3,3; Ef 5). Ističe kako je to „sklisko“ prevođenje biblijske *metafore*. Predlaže temeljito promišljanje teologije svećeništva uz istinsko uvažavanje dostojanstva žene: „Papa Franjo postavio je Crkvu na put ekleziologije koja je životnija i oslobađajuća. Međutim ako i dok žene ne postanu pravi i jednaki dijaloški partneri u raspravama o teologiji i prakticiranju svećeništva, uključivši i simbole roda kojima se ono izražava, bojim se da klerikalizmu nema kraja. Disfunkcionalna i često zlostavljačka dinamika kleričke muške moći i dalje će iskrivljivati sakramentalno ređenje te izokretati redovne i dobre muškarce u frustrirane i usamljene seksualne zlostavljače“ (212).

13) Konrad Glombik, poljski svećenik koji je doktorirao iz moralne teologije, sada profesor moralne teologije i duhovnosti na Univerzite-

tu Opole, istražuje sakramentalnost braka i sakrament pomirenja. God. 2021. objavio je djelo „Sakramentalni temelj nerazrješivosti braka: podloga, tradicija, kontroverzije“. U ovom zborniku obradio je temu o ulozi medija u odgovaranju na krizu o seksualnom zlostavljanju u Katoličkoj crkvi Poljske (213-229). U uvodu ističe kako i izrugivanje i dobronamjerno prikazivanje medija o ovom pitanju predstavljaju izazov Crkvi koja traži uspješan odgovor na ovaj problem. Ističe kako je žalosni slučaj nadbiskupa Poljaka Jozefa Wesolowskog, koji je bio nuncij u Domiikanskoj republici te zbog teških seksualnih prekršaja bio sveden na laički stalež, potresao javnost u Poljskoj. To i drugi slučajevi potaknulo je ozbiljnu raspravu u katoličkim medijima Poljske. Neki slučajevi su pokrenuti pred tridesetak godina i to je sekularnim medijima poslastica da Crkvu stavljaju na stup sramote. Pozdravlja da mediji koji iznose istinu o Crkvi u Poljskoj i sami biskupi u svojim nastupima naglasak više ne stavljaju na zaštitu institucije nego djece. Biskupi su javno priznali svoje propuste. Autor priznaje da „neugodne novosti“ o Crkvi mogu biti pozitivan znak vremena koji će sprečavati seksualne zloporabe. Rafal Leśniczak objavio je god. 2019. analizu kako je poljska javnost – desničarska i ljevičarska - reagirala na priznanje biskupa o zločinima svećenika i propusima biskupa. Autor smatra da je klerički

dio Crkve u Poljskoj sada na stupnju moralne panike: „Takva strategija pogoduje kratkoročnom rješenjima i ne služi interesima žrtava u društvu ili među zlostavljačima... Katolička crkva u Poljskoj nema spremnosti da podupire psihološko i sociološko istraživanje o specifično crkvenom rizičnim faktorima i uzrocima seksualnog zlostavljanja maloljetnika. Nema teološke analize o posljedicama te krize za teologiju sakramenta ređenja, celibata i problema vlasti u Crkvi“ (223-224). Predlaže tri etička načela za medije i teologe: istinitost, otvorenost, partnerstvo.

14) Kate Jackson-Meyer doktorirala je teološku etiku na Boston College te istražuje povezanost fundamentalne moralne teologije i socijalne etike. God 2022. objavila je knjigu *Tragic Dilemmas in Christian Ethics*. Ovdje je obradila temu: „Istina o kleričkom zlostavljanju i Komisija za pomirenje“ (230-246). U uvodu kaže kako je ideja o Komisiji za pomirenje natuknuta god. 2014. te ističe: „Koji god bio nečiji položaj, čini se neophodno da episkopat sluša žrtve i utire putove za pomirenje i iscjeljenje“ (231). Navodi istraživanje pristupa bivšeg američkog kardinala McCarricka od strane Sv. Stolice koji je sveden na laički stalež. Uvjeren je da bi Komisija za pomirenje pogodovala mogućnosti za izricanje istine te pokazala da crkveno učiteljstvo nije zlostavljačima ni pogodovalo niti ih uspješno sankcioniralo. Navodi izjavu jedne ženske žrtve: „Loše vođe-

nje moga slučaja od strane crkvenog vodstva dovelo je do totalnog kolapsa moga povjerenja i poštovanja prema njima u mojoj Crkvi“ (236). Oproštenjem se otpisuje pretrpljena ozljeda a pomirenjem ponovno uspostavljaju odnosi. Istina je moralna potreba povezana s pravdom, a to biva ispunjeno samo kada žrtvama bude omogućeno da ispričovijedaju svoje gorko iskustvo i njihovu istinu prihvate biskupi (239). Predlaže da takva komisija bude sastavljena od laika i klerika, da bude usklađena s kulturom žalovanja u pojedinoj zemlji, da svjedočenja budu javno dostupna, da oprostjenje i pomirenje ne budu naređivani, da vodi računa o odšteti žrtvama i njihovim obiteljima. Takva komisija trebala bi imati institucionalnu ovlast i dovoljnu financijsku podršku, kako bi počinitelji mogli tražiti oprostjenje od žrtava i tako doprinijeli promjeni na bolje.

15) Werner G. Jeanrond, njemački katolik koji je doktorirao filozofiju u Chicagu i teologiju u Torontu te istražuje teološku hermeneutiku, reformu Crkve, teološke kreposti ljubavi, nade i vjere, ovdje je obradio temu: „Zlostavljanje, prikrivanje i potreba reforme Crkve i teologije“ (247-264). U uvodu ističe kako neki prejeftino okrivljuju samo pojedine prestupnike, jer navodno zakazati mogu pojedinci u Crkvi, ne Crkva kao takva. Upućuje na članak Tomaša Halika, objavljen o tjedniku *The Tablet* 2. listopada 2021. prema kojemu bi priznavanje *sistemskih*

promašaja moglo otvoriti životni prostor žrtvama da traže iscjeljenje te u budućnosti stvaraju nove odnose s Crkvom. Autor žali što iz dosadašnjih iskaza žrtve nisu nailazile na Crkvu koja sluša njihove pretrpljene ozljede te u teologiji prezbitera traži više sistemskog mjesta za opće svećeništvo svih krštenih. Loša posljedica srednjega vijeka je što su svećenici postali izravnani s državnim činovnicima tako da su kulturni svećenici smatrani vlašću u Crkvi. Apsolutistička monarhija, kakva je prevagnula od defincije Papine nezabludivosti 1870. godine učinila je da u Crkvi i dalje preteže patrijarhalni sustav, unatoč novim naglasima na službi zaređenih na Drugom vatikanskom saboru. Postavlja pitanje o ispravnom shvaćanju poziva Crkve u globaliziranom svijetu gdje se mora dopustiti i vrednovati kritičko razabiranje: „Tvrdnje da muškarci i celibatska hijerarhija vladaju u Crkvi pokazale su se nedoraslima da nadahnjuju proces iscjeljivanja žrtava i preživjelih“ (260). Svi bi trebali biti spremni da sudjeluju u prakticiranju kršćanske ljubavi, kako bi se razvili novi oblici muškog i ženskog služenja prema novim potrebama Crkve i svijeta. Kršćansko prakticiranje ljubavi traži uspostavljanje novih služba, u duh s LG 8.

16) Massimo Faggioli rođen je i odrastao u Italiji, studirao u Americi a sada je profesor na Institute of Theological Education, u Sidneyu, Australija. Piše o religiji i politici na

talijanskom i engleskom. Jedna od njegovih knjiga je: *A Council for the Global Church: Receiving Vatican II in History* (2015). Ovdje je obradio temu: „Potreba historiografskog pristupa za razumijevanje i liječenje krize seksualnog zlostavljanja u Katoličkoj crkvi“ (265-280). U uvodu najavljuje da metodološka transformacija u istraživanju ovog problema, koji je crkveno globalan ali i regionalan, traži suradnju znanstvenika te zbiljsko zalaganje. Naglašava kako su dosadašnja istraživanja minimalizirala povijesni i socijalni kontekst, dok oni koji to smatraju unutarnjim problemom Crkve ističu kako je dovoljno slijediti smjernice hijerarhijskog učiteljstva. Čisto novinarski ili sudski pristup nije dovoljan: „Dok ostaje očita potreba Crkve da poduzima zakonsko-kriminalistički pristup – ne samo kanonski nego i građanski – ovih posljednjih dvadeset godina u povijesti skandala zorno su pokazale granice ‘tribunalizacije’ Crkve. Valovi objavljivanja, istrage i sudskog progona protiv seksualnih zlostavljača u Crkvi i onih koji su propustili ukazati na njih mogu nas zaslijepiti za mnoge slojeve i dimenzije krize“ (271). Služi se njemačkim izrazom *Vergangenheitsüberwältigung* da ukaže na potrebu „proba-ve“ prošlosti u smislu samoobmane i prikrivanja. Kreativna tradicija uči iz pogrešaka prošlosti i sadašnjosti, tako da zlostavljači ne mogu računati na namjerno ušutkivanje od strane kleričkih i institucionalnih struktura

te vjernika laika. Pri tome upućuje na članak Hansa Zollnera iz god. 2019. o grešnom zataškavanju: „Siva zona nisu samo drugi. Siva zona smo mi“. Pri tome također upućuje na Govor pape Franje Rimskoj kuriji 12. prosinca 2018. kojim je pozvao na prosuđivanje prošlosti hermeneutikom prošlosti.

17) Richard Lennan je australski biskupijski svećenik koji je doktorirao na Teološkom fakultetu u Innsbrucku disertacijom o teologiji Karla Rahnera, istražuje ekleziologiju, fundamentalnu teologiju i svećeničku službu. Jedna od njegovih knjiga: *Ministry and People of God: Hope and Horizons* (2022). Ovdje je obradio temu: „Ekleziologija i izazov zakazivanja Crkve“ (281-295). Podsjeća kako je je Crkva ‘sveopći sakrament spasenja’ (LG 48) u smislu da po Isusu Kristu snagom Duha Svetoga nudi ljudima pomiriteljsku ljubav Božju, ali se to kosi s grešnošću njezinih služitelja i ostalih članova. Pita se kako povezati sakramentalnost Crkve s grijesima služitelja, jer ekleziologija ne smije biti slijepa na posrtaje konkretnih članova Crkve. Predlaže pojam pobudne ekleziologije (*exhortatoty ecclesiology*) jer Duh Sveti ne zveckea oružjem nego utječe na ljudska srca (285). Takva ekleziologija produbljuje pouzdanje u Boga koji može nadilaziti ljudske grijehe. Crkva treba biti „sakrament nade“ tako što „može priznavati postojanje kleričkog seksualnog zlostavljanja, ponizno slušati

iskaze žrtava i prihvaćati poziv na kajanje i obraćenje, bez obranaštva (287). S Ivanom Pavlom II. priznaje da naši grijesi priječe djelovanje Duha u srcima ljudi te podsjeća da je svima u Crkvi potrebno obraćenje i samokritičnost. Dok Duh Sveti osigurava nazočnost Boga u Crkvi (LG 38 i 42), Crkva treba ponizno priznavati razdor između onoga što Duh omogućuje i odgovaranja Duhu od strane zaređenih služitelja i vjernika laika (293). Zato Crkva treba biti samokritična da ne bi priječila Božje djelovanje u svijetu. Ona je sakrament spasenja ako je slika Krista u djelovanju.

18) Gill Goulding je redovnica koja je doktorirala teologiju na Univerzitetu u Edinburghu te istražuje ekleziologiju i teološku antropologiju. God. 2022. izradila je projekt o teološkom odgovoru na krizu zlostavljanja te ga predložila biskupima i široj crkvenoj zajednici. Papa Franjo imenovao ju je članicom sinode o sinodalnosti. Ovdje je obradila temu: „Međusobna povezanost: nit koja omogućuje teološki i sinodalni odgovor na zlostavljanja“ (296-311). Konstatira da u Crkvi nažalost postoji vrebalačka zloraba vlasti (predatory misuse of authority) i zato ova kriza poziva na prikladnu uporabu crkvene vlasti: „Život predstavnika Božje vlasti treba odražavati intimnost kojom je Bog temelj svake vlasti koja se prelijeva u služenje drugima puno nade i života“ (299). Vlast u Crkvi raste iz primjera Kri-

sta a križ je slika takve služiteljske vlasti. Stog nositelji vlasti u Crkvi trebaju biti otvoreni za opraštanje i prihvaćati oprostjenje kao dar Duha Svetoga. Uz nasljedovanje Isusovih postupaka prema djeci važno je ne zaboraviti vlastito iskustvo djetinjstva u duhu Rahnerove teologije. Osobe s iskustvom zlostavljanja iz djetinjstva u mnogo slučajeva nisu sposobne sebe doživljavati kao djecu Božju. Kako se Isus poistovjećuje s djecom, seksualno zlostavljanje djece na neki način je zlostavljanje Isusa – svetogrđe, a njegov identitet je neodvojiv od Oca. Zato „svako životvorno vršenje vlasti treba obuhvaćati svijest odgovornosti, priznavanje jedinstvenog dostojanstva onih koji su drugima povjereni na brigu, poniznu otvorenost i prihvaćanje Boga i drugih u vršenju takve vlasti“ (308-309). Upozorava da nema brzog i jednostavnog rješenja problema zlostavljanja: „Ako Crkva želi napredovati u smislu da ponovno postane znak nade i zvijezda prethodnica u suvremenom svijetu, važno je da bude otvorena Božjem Duhu u svome postupanju“ (311).

19) Nikolaus Wandinger je oženjeni vjernik laik koji predaje dogmatiku na Teološkom fakultetu u Innsbrucku. Disertaciju je napisao god. 2002. o poimanju grijeha prema kršćanskoj antropologiji K. Rahnera i R. Schwagersa. Ovdje je obradio temu: „Može li pomoći čistilište? Refleksije iz dramatske teologije u kontekstu krize zlostavljanja“ (312-328).

U uvodu iznosi kako tradicionalna nauka o čistilištu kao mjestu posmrtno zadovoljštine i današnji optimizam pri liturgiji za pokojne ne uvažavaju glasove žrtava seksualnog zlostavljanja u Crkvi. Pod dramatskom teologijom misli prikazivanje Boga kao milosrdnog Oca prema Lk 15,11-32 te na Isusovo uprisutnjivanje Božjeg kraljevstva kao dara: „Vrhunac drame je Isusovo raspeće. Njegovim slobodnim predanjem vlastitog života nastupa nova situacija. Promjenu koja time nastupa možemo objasniti usporedbom parabole o vinogradarima ubojicama (Mt 21,33-46) s događajima koje evanđelja iznose o Isusovoj smrti i posljedicama. Na prvi pogleda ova parabola izgleda kao najava nasilja nad Isusom i posljedica toga nasilja. Ako, međutim, dublje promatramo, opažamo da je to samo djelomično, a u djelomičnom identitetu leži hermeneutski ključ za naše pitanje“ (315-316). Kad Isus moli s križa od Oca oprostjenje za svoje mučitelje, on se poistovjećuje s mučiteljima i moli Oca da bude posrednik između njega i njih. Zato je Isus na križu postao nadomjestak koji preuzima ljudsku samo-osudu. Posljednji sud bit će susret s Kristom kao sućem koji oprašta. Autor to primjenjuje na čistilište kao stanje u kojem će počinitelji nasilja nad djecom morati slušati jadikovanje nevinih žrtava. Prihvatanje oprostjenja pretpostavlja priznanje vlastite krivnje. Kako prema klasičnoj teologiji posljednji sud nastupa nakon čistilišta,

to nije trenutno izricanje presude nego težak proces. Dok takvo čistilište traje, pojedinci mogu biti očišćeni od ljaga vlastitih grijeha a žrtve zlostavljanja od tragova zločina koji su nad njima počinjeni. Crkva kao organizacija čiji su predstavnici nanosili zlo a ona ih zataškavanjem prikrivala i sama postaje prekršitelj. Zato je pomirenje sličnije uskrsnuću nego novoj uspostavi prijašnjeg stanja. Autor zaključuje: „Ideja o čistilištu može otvoriti horizont za žrtve koje su doživjele zločine kao što su seksualne zloporabe, jer im obećava da će biti saslušani te im pruža nadu da će ozdraviti. To ne smije biti izgovor za zanemarivanje zaštite maloljetnika ili za nenametanje pravde počiniteljima ovdje i sada. Može, međutim, davati nadu kad se ljudska pravda pokaže nedostatnom, kao što se često događa“ (328).

20) Neil Ormerod je oženjeni vjernik laik i otac četvero djece, u Australiji je doktorirao filozofiju god. 1976, teologiju 1979, istražuje fundamentalnu teologiju, kristologiju i povijesnu ekleziologiju. Jedno od njegovih djela: *Re-Visioning Theology: An Experiment in Systematic-Historical Ecclesiology* (Minneapolis 2014, 491 stranica). Ovdje je obradio temu: „Poslanje, reforma i patnja: izazov krize seksualnog zlostavljanja u Crkvi“ (329-344). U uvodu žali što je tobožnjom zaštitom vlasti i ugleda Crkve zapostavljeno Kristovo evanđelje i naviještanje Božje vladavine. S papom Franjom upo-

zorava na opasnosti za Crkvu koja je „samo-referencijalna“ i narcisoidna te postavlja pet teza o poslanju Crkve:

- Poslanje Crkve je nastavljati kroz povijest poslanje Krista;
- Poslanje Crkve je pridonositi napretku Božje vladavine među ljudima;
- Otkupiteljskom patnjom po žrtvovanju samoga sebe Isus pridonosi napretku Božje vladavine;
- Promicanjem ljubavi spremne na žrtvu koja nadilazi zla sadašnjosti po otkupiteljskoj patnji Crkva transformira sadašnje stanje u situaciju Božje vladavine na zemlji;
- Duh čini Crkvu vjernom Isusu i ulijeva joj nadu koja nadilazi ljudsko očekivanje.

U obrazlaganju ovih teza ističe kako je Isusa njegova vjernost povjerenom poslanju odvela u smrt na križu ne zato što bi Bog tražio okrutnost nego zbog grešnosti ljudi. Nasilja koja čine ljudi Crkve donose osobna i socijalna razaranja, ali bi soteriologija koja bi Isusovu patnju i smrt pripisivala okrutnom Bogu bila sablažnjiva, jer Isus svojom smrću nije ublažavao razjarenog Boga. Kada crkveni poglavari s počiniteljima nasilja postupaju kao „s jednim od nas“, zanemaruju žrtve a nude liječenje počiniteljima. Navodi inspirativan primjer dječaka iz sirotišta u Australiji kojega je zlostavljao svećenik a on kao odrastao radeći

na ispravljanju nepravde prema žrtvama osmislio svoju patnju (336). Također dobar primjer australskog biskupa Geoffreya Robinsona koji je ispočetka branio povlastice optuženih pa se preobrazio u samilosnog slušača ozlijeđenih. Autor smatra da je klerikalizam kulturni fenomen koji se može ispravljati većom prisutnošću žena u crkvenim strukturama na crti reforme Crkve kao institucije.

21) Claudia Leal je udana vjernica iz Čilea, majka dvoje djece koja je doktorirala moralnu teologiju na Alfonsiani u Rimu 2012. te se bavi poimanjem ljudskog identiteta i međureligijskim dijalogom. Ovdje je obradila temu: „Seksualno zlostavljanje u crkvenom kontekstu i rodna perspektiva: izazovi za etično primjenjivanje vlasti“ (345-359). U uvodu ističe da se oslanja na podatke iz Čilea te najavljuje da će u svom prilogu ispitivati institucionalno primjenjivanje pravde u Crkvi i predložiti otvaranje rodne perspektive za takvu administraciju. Iz vida organizacijske psihologije ističe pet temelja vlasti (*power*) prema novijim istražiteljima: stručnost, nadležnost, zakonitost, prisiljavanje, nagrađivanje. Kod muškaraca postoji nesvjesna povezanost vlasti i seksualnosti koja se pretvara u nasrtljivost (*harassment*). Predlaže reformu ekleziologije u kojoj je vlast manje piramidalna i centralistička te napuštanje mentaliteta da jedan uspijeva ako netko drugi propadne. Trajni uzor izvršavanja

vlasti u Crkvi je Isus Krist (355). Kulturalna naturalizacija rodni razlika i uloga traži kritičku rekonstrukciju koja će nam omogućiti da mudrije ukazujemo na nasilja i zlostavljanja uz uvažavanje ljudskog iskustva. Raduje se što je u zemljama Latinske Amerike novija mariologija postala inspiracija ženama vjernicama. Vlast u Crkvi trebala bi biti odraz ljudskih i vjerničkih odnosa.

22) Nuala Kenny je kanadska redovnica, liječnica i pedijatričarka koja se bavi bioetikom. Savjetnica je u Povjerenstvu Biskupske konferencije Kanade za zaštitu maloljetnika. Ovdje je obradila temu: „Kleričko seksualno zlostavljanje, teologija otvorena za traumu i promicanje oporavka“ (360-374). Oslanja se na dokumente pape Franje pri traženju da pripadnici cijele Crkve uočavaju štetnost seksualnih zloporaba iz kojih nastaju depresija, anksioznost, bijes, sklonost samoubojstvu te opasnost da zlostavljani također postanu zlostavljači. Takve žrtve smatraju da ne mogu biti voljene ni izliječene. Poziva se na svoje iskustvo od skoro 40 godina rada na liječenju seksualno zlostavljanja i na radove drugih znanstvenika te ustanovljuje da u Crkvi postoji patologija suprotna poslanju, riječima i svjedočenju Isusa. Ovi događaji pokazali su da je Crkva ranjiva te da trebamo oblikovati ekleziologiju promicanja otpornosti na nepovoljne događaje. Potrebu teologije otvorene za traume vidi u dokumentu pape Franje *Fra-*

telli tutti. Zaključuje: „Jednostavni ‘brzi odgovori’ našoj ranjenoj Crkvi neće donijeti iscjeljenje, zaštitu i prevenciju. Sve majke znaju da je odgoj živih ljudskih osoba mučan i prljav posao. Kako možemo odgovoriti na kleričke zloporabe tako da promičemo otpornost sličnu uskrsnuću? Puno toga trebamo učiniti, ako želimo biti pravi učenici Isusa koji voli djecu“ (373).

Zaključak

Među nama katolicima u hrvatskom narodu preteže neugodni osjećaj a kod nekih i predbacivanje papi Franju što se toliko bavi slučajevima seksualnog zlostavljanja maloljetnika i ranjivih osoba u Crkvi. Ova tri urednika okupili su skupinu od 22 katolička znanstvenika - muškaraca i žena, svećenika i laika - koji su iznijeli svoje rezultate istraživanja toga problema i ponudu rješenja za kojima ćemo trebati strpljivo i s ljubavlju tragati. Knjigu smatram vrijednom za profesore teologije, odgojitelje u bogoslovnim sjemeništima i redovničkim novicijatima i za pastoralne djelatnike koji znaju engleski, jer ne možemo zatvarati vjerničke oči pred pitanjem koje se ipak tiče i nas.

Mato Zovkić